

Fenix Collegium- palkinto 2019

Palkinnonsaajan kiitospuhe 29. 4. 2019 TATTE ry:n vapputapahtumassa

Veli-Matti Värri

YLIOPISTO IHMISTEN TYÖYHTEISÖNÄ

Hyvät ihmiset, arvoisat kollegat!

Olen yllättynyt, hämmentynyt ja kiitollinen. Kun sain viestin tästä tunnustuksesta, luulin sitä aluksi jonkinlaiseksi ”nigerialaiskirjeeksi” tai vappukujeeksi, mutta tutut nimet allekirjoittajina lopulta saivat minut vakuuttumaan, että tosi on kyseessä. En pysty itse arvioimaan, miksi tunnustus tulee minulle, koska en ole mielestäni tehnyt mitään erityistä enkä poikkeavaa. Ei olisi minulta kovin tahdikasta ruveta itse arvioimaan, miksi juuri minä saan tämän palkinnon; mitkä ominaisuuteni ehkä johtivat tähän. Jollen siitä itse vaivaantuisi, on varmaa, että muut kyllä kiusaantuisivat. Sen sijaan voin kertoa, miten minun mielestäni ihmisten kanssa tulisi olla ihmisiksi.

Kun opetus- ja kulttuuriministeriön kansliapäällikkö Anita Lehikoinen astui nykyiseen tehtäväänsä, hänen ensimmäisten kannanottojensa viesti oli, ettei yliopisto ole mikään erityinen yhteisö, vaan siihen tulee suhtautua kuin mihin tahansa työpaikkaan. On totta, että ihmisyhteisönä yliopistossa vallitsevat samanlaiset inhimilliset säännönmukaisuudet kuin missä tahansa työyhteisössä: jokainen tarvitsee arvostusta, kunnioitusta ja tunnustusta, tehtävästä ja asemasta riippumatta. Mutta tuore kansliapäällikkö ei uskoakseni tarkoittanut tätä universaaliala totuutta, vaan yliopistolain muutoksen jälkeistä aikaa, jolloin perusrahoitusta on pienennetty, kilpailua määrärahoista lisätty ja tutkimusta suunnattu kapeille huippualoille. Mittaaminen, raportointi ja valvonta ovat lisääntyneet yliopistoilla. Yliopistolaitosta on määrätietoisesti, sekä poliittisin päätöksin että yliopistojen omin toimin, muokattu

kasvuyrityksiksi, joiden olisi menestyttävä innovaatiokapitalistisen kilpailutalouden markkinoilla. On pärjättävä yliopistojen välisessä globaalissa kilpailussa. Valitettavasti näyttää siltä, ettei tätä korkeampia päämääriä olekaan, vaikka maailman viheliäiset ongelmat suorastaan huutavat kokonaisnäkemykseen perustuvaa yliopistoviisautta.

Olen vuodesta 1989 ollut erilaisissa tehtävissä Tampereen yliopistossa. Väittelin filosofiassa vuonna 1997, ja vuonna 2003, neljäntoista vuoden pätkätöiden jälkeen, tulini valituksi kasvatustieteen professorin tehtävään. Kilpailu yliopistossa on aina ollut kovaa, mutta minun työurani aikana ilmapiiri ei ole koskaan ollut näin kylmä ja kova kuin nyt. Välineelliset arvot hallitsevat. Nuoresta tutkijasta aina senioriprofessoriin saakka monen yliopistoammattilaisen kokemusmaailmaa kuvaa riittämättömyyden tunne. ”Uuden yliopiston” epädemokraattinen synnytysprosessi jätti traumaattisia jälkiä, joita ei korjata konsulttifirmojen tuotteistamalla positiivisuuspsykologialla; päinvastoin päälle liimattu positiivisuuden vaatimus on sitoutuneiden ammattilaisten infantilisoimista, ja jopa eräänlaista symbolista väkivaltaa tilanteessa, jossa suuri osa henkilökunnasta työskentelee epävarmuudessa ja määrääkäsissä tehtävissä.

Kaikesta huolimatta ja sittenkin yliopisto on edelleen parhaita mahdollisia työpaikkoja. On etuoikeus työskennellä työhönsä sitoutuneiden, monipuolisesti lahjakkaiden, osaavien ja enimmäkseen yhteistyöhön kykenevien ihmisten kanssa. Olen itse tutkimus- ja opetustehtävissä, mutta tarkoitan kaikkia yliopistossa työskenteleviä. Olen kotoisin melko vaatimattomista lähtökohdista, sekä talonpoikais- että työläisjuurista, mutta kotonani arvostettiin kirjaviisautta. Suomessa oma taustani ei ole mitenkään poikkeuksellinen. Uskon, että omien juurieni vuoksi olen oppinut tulemaan toimeen monenlaisten ihmisten kanssa. Omassa elämässä on ollut risteyksiä, sattumia ja valintoja, jotka olisivat voineet johtaa aivan toisenlaiseen elämän suuntaan. Nyt olen professori, mutta voisin yhtä hyvin olla esimerkiksi virastomestari, luultavasti hyvin hajamielinen ja kömpelö.

Tärkeintä on, ettei kuvittele olevansa itseriittoinen. Yliopistoammattilaiseksi tuleminen vaatii paljon henkilökohtaista työtä, sitkeää uurastusta, vahvaa ja intohimoista sitoutumista omaan alaansa, ja tietenkin onnistumisia. Kaiken perustana on kuitenkin riippuvuus toisista, se, että on saanut apua, tukea, kannustusta ja rehtiä kritiikkiä elämänsä eri vaiheissa, erityisesti kriittisillä hetkillä. Kun tämän ymmärtää, ei ole mitään aihetta pöyhkeyteen, ylimielisyyteen eikä kenenkään vähättelyyn. Näitä ymmärryksen periaatteita yritin noudattaa myös yliopistoelämäni vaikeimpina vuosina ollessani opettajankoulutuslaitoksen johtaja, kun budjetista oli leikattava yli puoli miljoonaa euroa, ja kun Hämeenlinnan yksikkö oli siirrettävä Tampereelle.

Huipuille tähtäävä uusliberaali yliopistopolitiikka on kadottanut sekä sivistyksen ideaalit että jokapäiväisen ja konkreettisen hyvän elämän horisontin. Huippuyliopistoretoriikassa ihminen on ensisijaisesti omaa ja työyhteisönsä etua tavoitteleva kognitiivinen tulosityksikkö. Tulostulon tulee olla alati korkealla asemasta, uravaiheesta ja elämäntilanteesta riippumatta. Jottei yliopistolle vierassieluinen ilmapiiri kehkeytyisi painostavaksi, on tärkeää vaalia sivistyksen ja hyvän elämän periaatteita ihmisten välisissä jokapäiväisissä suhteissa. On muistettava, että työyhteisö koostuu eri-ikäisistä, elämän eri vaiheissa olevista ruumiillisista, aistimellisista ja tuntevista ihmisistä. Ruumiillinen olento on haavoittuvainen ja potentiaalisesti hauras.

Ihmiseksi olemisen ohje on yksinkertainen myös yliopistossa. On syytä arvostaa omaa asiantuntemusta, mutta tehtävistä riippumatta työtoverit ja opiskelijat on kohdattava vertaisina. Siihen ei tarvita maksettua konsulttipositiivisuutta. Vertaisuus on sitä, että arjen työtilanteissa ja kohtaamisissa toista kohdellaan mutkattomalla tavalla

arvostavasti. Yleensä sellaisesta ei tarvitse tehdä mitään numeroa, mutta olkoon tämä kaunis kevätpäivä poikkeus. Kiitos hienoille työtovereilleni. Hauskaa vappua kaikille!